

KAJUHOVO DOPISOVANJE Z DOMAČIMI

*Veš, mama, rad bi ti napisal pismo,
poslal bi rad vsaj kak pozdrav,
že dolgo je, odkar več skupaj nismo ...*

(Kje si, mati)

Korespondenco, rokopise pesmi, šolske zvezke, fotografije in dokumente Karla Destovnika Kajuha, ki so last družine Mešič, hranimo v naši digitalni domoznanski zbirki. Gradivo je dostopno na posebnem računalniku na domoznanskem oddelku v Mestni knjižnici Velenje.

Avtorica: Andreja Jurkovnik

Oblikovalec: Peter Groznik - Peč

KNJIŽNICA
KNJIŽNICA VELENJE

Hotel Jugoslavija (danes Kajuhov dom), rojstna hiša Karla Destovnika – Kajuha

Sestre Vasle, od leve proti desni: Leopoldina, Hedvika, Marija (Kajuhova mama), Lucija

Kajuhova mati Marija Destovnik, rojena Vasle, je bila hči premožnega šoštanjskega meščana. Njegov očim Jože Destovnik pa je bil sin delavca – proletarca. Zaradi premoženjskih razlik so starši nasprotovali njuni poroki. Mlada družina se je preselila v Jakobski Dol v Slovenskih goricah, od koder se je Jože Destovnik na delo v Maribor vozil vsak dan s kolesom. V tovarni Reiser je bil zaposlen kot trgovski potnik. Kasneje so se preselili nazaj v Šoštanj, kjer je Marija materi pomagala pri vodenju restavracije. Marijina mati je mlademu paru prepustila svojo kavarno, ki pa sta jo kmalu opustila, pridobila dovoljenje za grosistično prodajo piva in v prvem nadstropju hotela ustanovila kino. Karli se je rodil 13. decembra 1922, kot nezakonski sin. Osemnajst mesecev kasneje se je družina povečala še za enega člana. 18. oktobra 1924 se je rodil Karlijev brat Jože. Jože Destovnik je uradno posvojil Karlija 17. novembra 1924, torej po rojstvu drugega otroka Jožeta.

Pred kinodvorano Šoštanj; od leve proti desni: Lucija, Hedvika, Marija in Jože Destovnik, strežnica

Jože in Marija Destovnik, Lucija, spredaj stoji Rudi Mešič, pred njim Karel Destovnik

Vsi filmski žurnali so še pred predvajanjem šli skozi strogo cenzuro Destovnikovih sinov, Karlija in Jožija. Dosledno sta izrezovala vse filmske vesti, ki so govorile v prid nacistične Nemčije in Hitlerja. Nemško usmerjeni Šoštanjčani so se spraševali in pritoževali, kako to, da v žurnalih ni ničesar iz Nemčije.

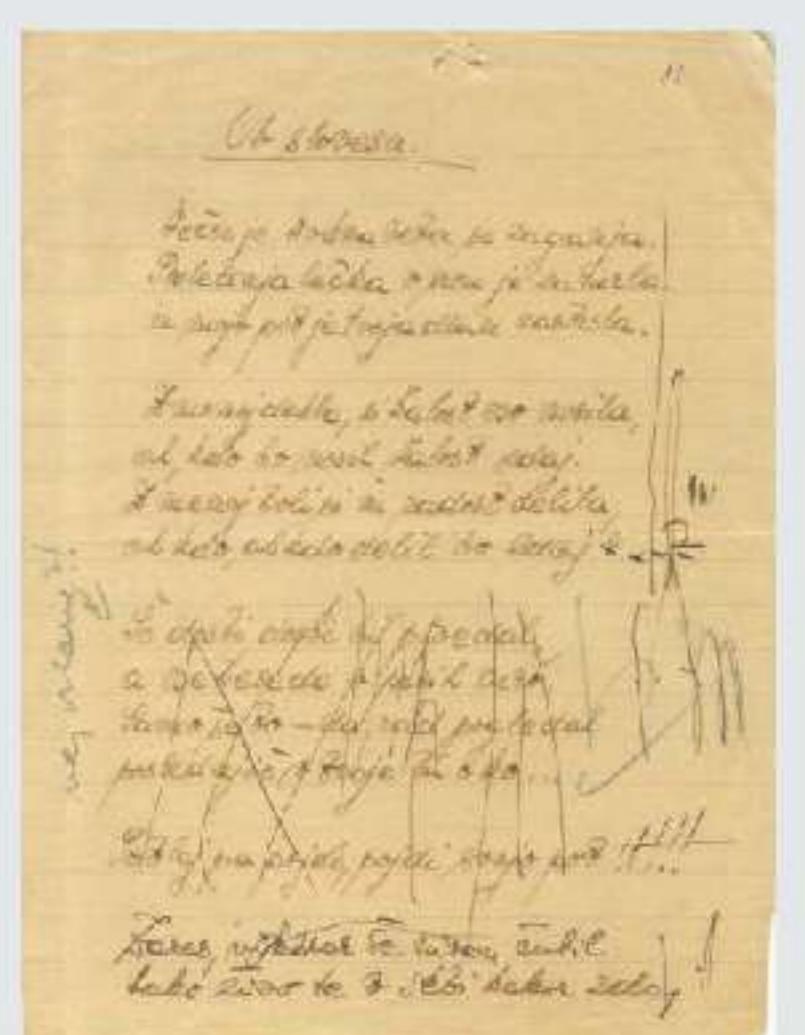

V otroškem vrtcu v Šoštanju 20. junija 1928. Tretji z desne v zadnji vrsti je Karel Destovnik, ob njem (četrti) brat Joži.

V starosti 3 let je ob vsaki priliki deklamiral pesmice tako, da so ga vsi z občudovanjem poslušali. Ko je hodil že 3. leto v otroški vrtec, je postal zelo resen, svoje vrstnike je prerasel za par let.

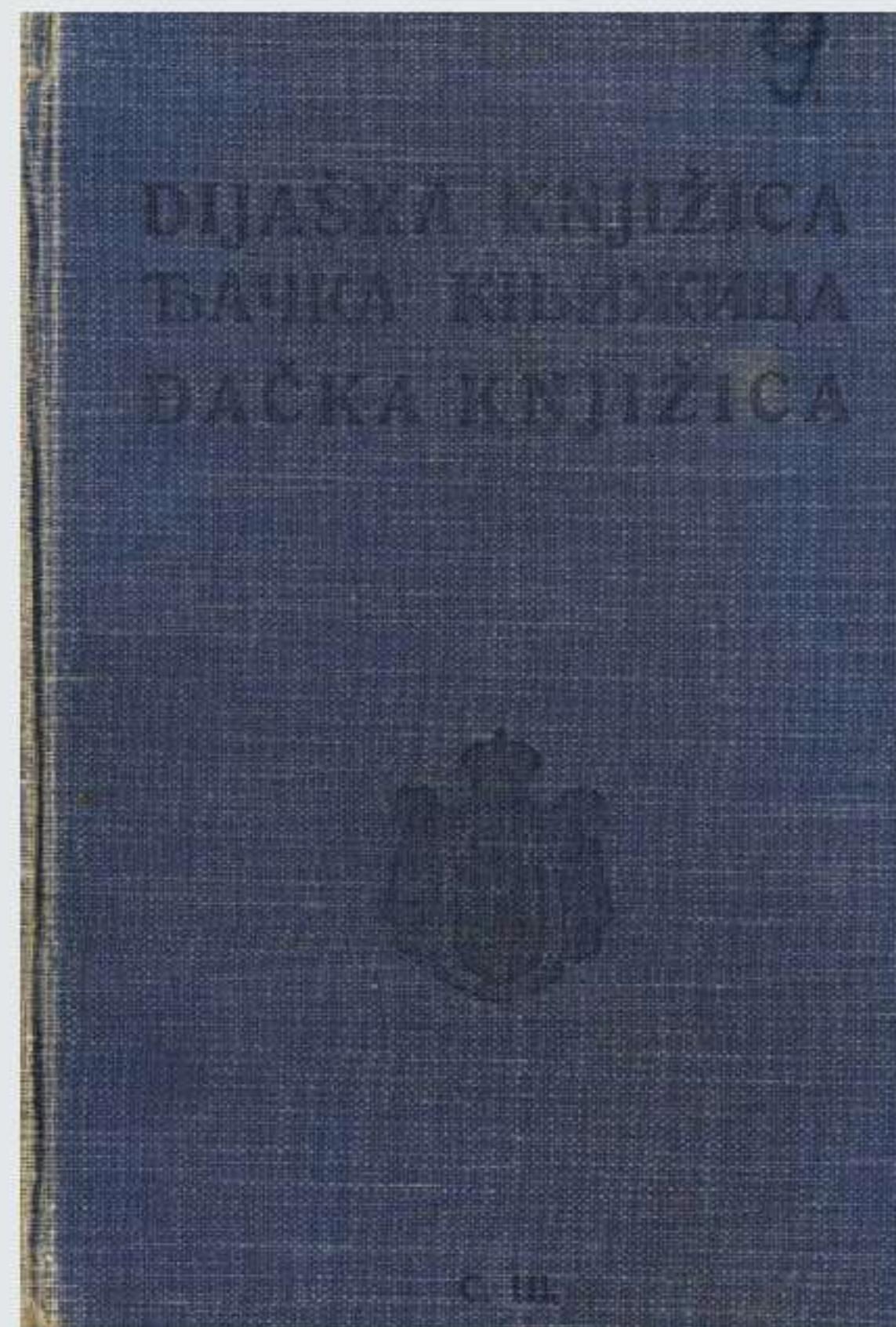
MED LJUDI BOM ŠEL

*Med ljudi bom šel
s knjigo Hugoja v rokah.
In klical ljudem bom in klicali
bodo milijoni z menoj.
"Dol z vojno, nasiljem, krivico!"
Za mir bom govoril, ljubezen,
svobodo.
Začutil bom dneva novega sij.*

Na kolesu Karel Destovnik in Vlado Weingerl, Šoštanj

Karel Destovnik je po opravljenih petih razredih osnovne šole v Šoštanju šolanje nadaljeval na celjski gimnaziji. Svojih naprednih in prevratnih prepričanj ni skrival, temveč jih je branil in utemeljeval pred sošolci in profesorji. Nanj je postal še posebej pozoren profesor verouka, profesor Hanželič. Proti koncu šestega razreda gimnazije so Karlja preiskali na vlaku iz Žalca proti Šoštanju, pri čemer so našli pismo z ilegalno vsebino. 29. 4. 1940 je sledila odločba: izključitev za vselej s celjskih gimnazij zaradi sodelovanja pri širjenju komunističnih idej. Karli je pred domačimi dogodek v gimnaziji zamolčal. Ko je mati prišla po naključju v Kajuhovo sobo in ga namesto v šoli zaskrbljenega našla pri šolskih knjigah, je zaslutila, da s sinovim šolanjem nekaj ni v redu. Še istega dne se je odpravila z vlakom v Celje, kjer je pri razredniku izvedela za njegovo izključitev. Vsi njeni poskusi, da bi spremenili sklep kazni o izključitvi so bili brez uspeha. Na priporočilo celjskega ravnatelja so ga sprejeli na mariborski gimnaziji.

Dijaška knjižica

Karel Destovnik v prvem razredu gimnazije, slika je iz dijaške knjižice

NE JOČI, MATI ...

Ne joči, mati, nad meno,
če nisem tisti več,
ki v stari cerkvi je s teboj
pobožne pesmi pel.
Oprosti mi, če nisem tisti več,
ki za roko ga v šolo si vodila
in puško mu za god kupila ...

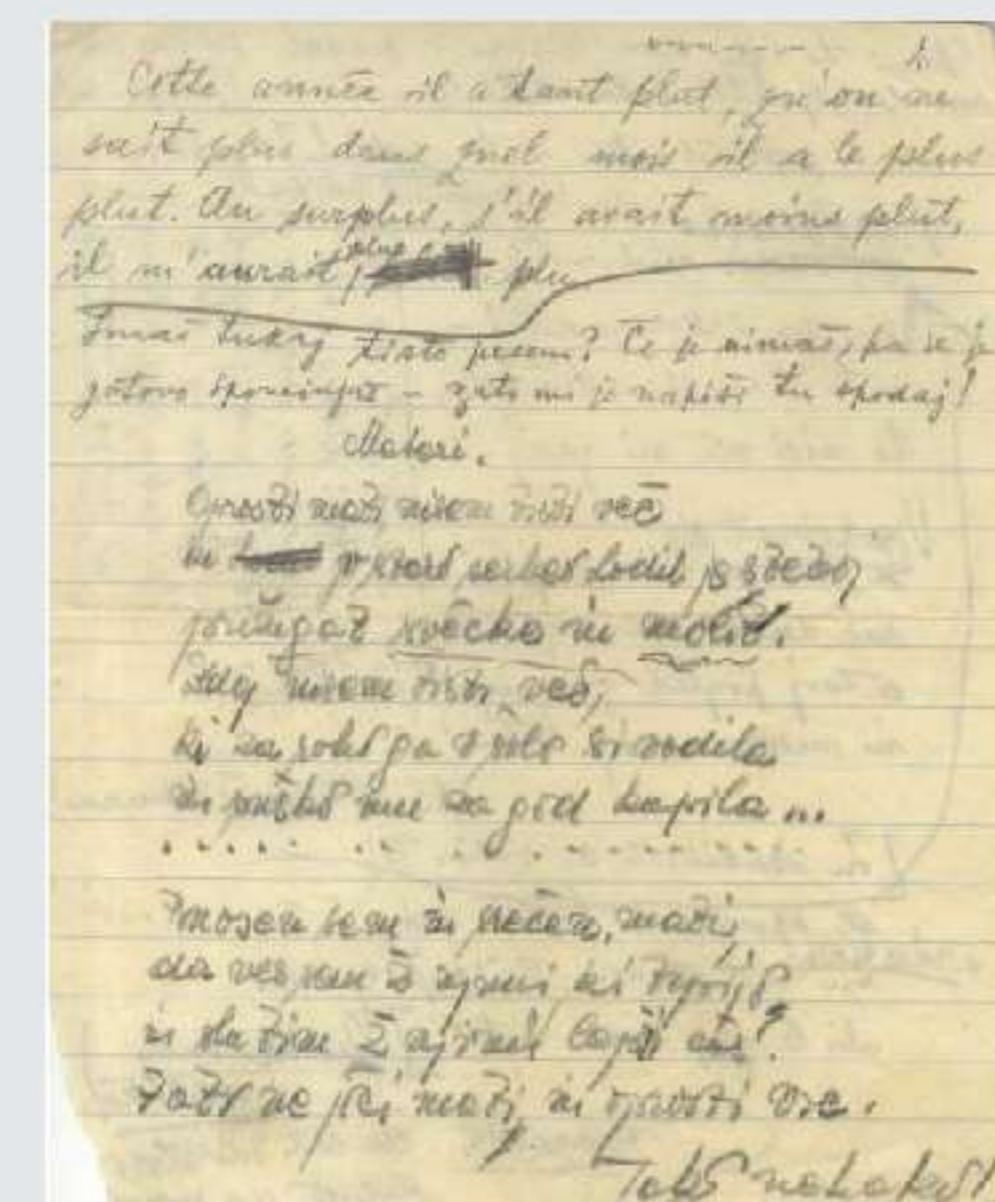
Ponosen sem in srečen, mati,
ker ves sem z njimi, ki trpijo
in slutim z njimi lepši čas ...
Zato ne joči, mati in oprosti mi!

Na končnem izletu v šestem razredu v Šmarje pri Jelšah. 6. junij 1940, Karli je tretji z leve.

O svojih prizadevanjih za vpis na ljubljansko gimnazijo, kjer pa ga zaradi disciplinskega prekrška v celjski gimnaziji niso hoteli sprejeti, je pisal tudi Marija Medved:

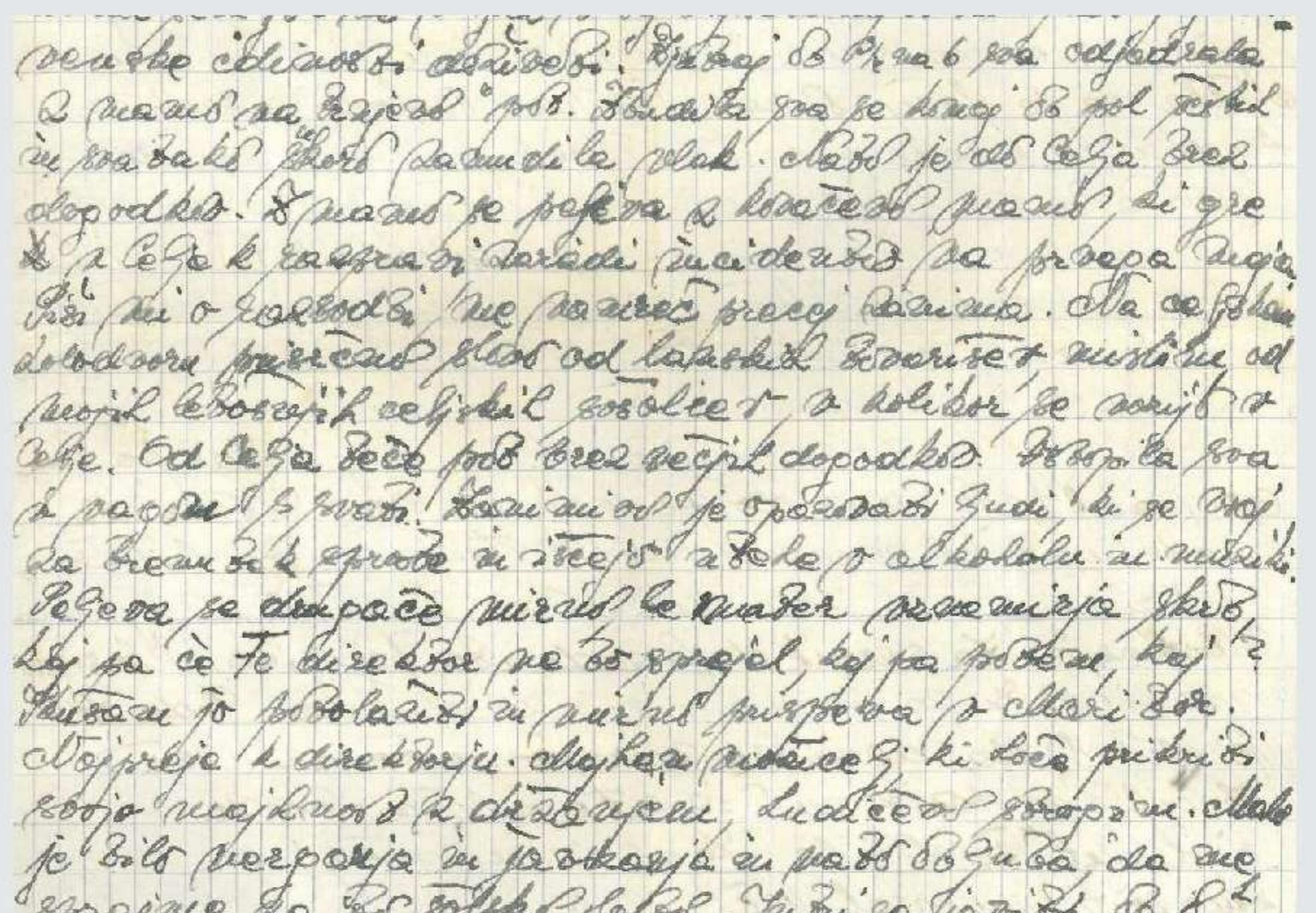
... pričakoval sem, da Ti bom pisal iz Ljubljane, pa se Ti oglašam iz Maribora, kjer bom tudi ostal. Še sreča, da so me vsaj tu sprejeli. A pričakujem, da bodo v kratkem prišle spremembe, ki mi lahko omogočijo šolanje v Ljubljani ali mogoče celo v Celju, kar bi bilo zame najcenejše. Do sprememb mora priti, mora, ni hudič. Za Ljubljano mi je zelo žal, toda treba je potrpeti, prav zaradi tega potrpeti, ker enkrat mora priti do sprememb ...

Šolski izlet na Rab, maj 1937. Z leve: Karel Destovnik, Ivan Naglič, Tone Arzenšek, Vladko Zalar.

Karel Destovnik in Marija Medved za železniško postajo Šoštanj

V pismu Mariji Medvedovi opisuje pot z vlakom v Maribor, kamor sta šla skupaj z mamo.

V Kajuhovi zapuščini, ki je v lasti družine Mešič in jo hrani Knjižnica Velenje, je ohranjenih šest Kajuhovih dopisov domačim ter eno pismo Marije Destovnikove, poslano sinu Karliju. Domačim je pisal v obdobju šolanja na mariborski gimnaziji. Iz pisem razberemo, da mu je vsaj enkrat pisal tudi brat Joži, vendar se njegovo pismo ni ohranilo. Prvo ohranjeno pismo domačim je poslal iz Maribora, 17. 9. 1940.

Draga moja mama! 19. X. 40

Že dva tedna sta skoro minila odkar si bila v Mariboru, toda jaz Ti še do sedaj nisem nič pisal. Oprosti mi, toda saj veš, kako je z menoj. Hrane in vsega imam dovolj. Torej Ti glede tega ni treba prav nič skrbeti. Tudi eno obleko skoraj čisto novo sem dobil. O Vseh svetih bom prišel v njej domov, da jo boš videla. Mislim, da gre zidanje čisto dobro od rok in da bom zdaj, ko bom prišel, precej prijetno presenečen. Pišeš mi, da se boš že potrudila, da bodo otroci enkrat vedeli, kje imajo svoj dom. Mama, o tem sem bil vedno prepričan, da se Ti vedno in vedno trudiš, da bi nam pripravila čim lepšo bodočnost, zato tudi jaz ne bom zametaval teh skrbi in se bom potrudil, da Ti bom naredil veselje.

Teti Slavici in pa Micki sem že pisal. Micko le potolaži, pisala mi je tako pismo, da se mi je kar zasmilila. In pa tipkati ji dajte listke, da bo lahko šla v kino. Praviš, da igrate, oziroma ste igrali „Desperado“ in „Kraljico Viktorijo“. Desperado je čisto dober film, gledal sem ga pred nedavnim tu v Mariboru. Gotovo ste naredili zelo dober posel z njim. Zaradi nagrobnih svetilk se nisem dokončno odločil, katere bom prinesel. V kratkem Ti pišem pismo, v katerem Ti bom pisal za denar. Joži me je gotovo nasamaril, ko mi je pisal, da boste igrali na Vse svete „Volga, Volga“. Gotovo pa bo igrал kak dober film. Komaj že čakam, da pridem domov.

Te lepo pozdravlja

Tvoj Karli

Pozdravi Jožija in fotra! Nasvidenje!!!

Oprosti grdi pisavi.

Zadnja ohranjena dopisnica, ki jo je Karli poslal iz Maribora svoji materi:

Draga moja mama! 8. XII. 40

Tvoje pismo sem sprejel in se Ti lepo zahvaljujem zanj. Zelo se veselim, da bom že kmalu prišel domov. Zadnjič smo tudi pri nas, kjer stanujem, obhajali Miklavža. Dobil sem ravno toliko kot pa fantje. Zaradi tega, da mi nisi ničesar послala za Miklavža pa ni nič hudega, kajti jesti imam dovolj, pa tudi jaz mislim, da je bolje, da bomo božič, ko bomo vsi skupaj, proslavili bolj slovesno.

Te pozdravlja

Tvoj Karli

Pozdravi fotra in Jožija

Šolska slika iz Maribora: VII. b razred realne gimnazije v Mariboru, aprila 1941. leta.
Peti z leve v prvi vrsti je Karel Destovnik.

Dragi domači!

17. IX. 40

Gotovo Vas skrbi, ker nič ne pišem. Prav danes, ko sem Vam hotel pisati, mi je ravnatelj rekel, da je želja banske uprave, da grem študirat v svoj šolski okoliš, torej v Maribor. Sicer mi je rekел, da bi lahko ostal, toda ni izključeno, da ne bi imel prevelikih sitnosti. Zato sem se držal izreka, da se bosti z bikom ni preveč varno in sem odšel danes ob $\frac{1}{2}$ 2h v Maribor! Tu sem zaenkrat nastanjen pri Zvonku Vrečkotu, ki me je na dom povabil. Toda tudi tu si bom dobil potem Meliharja inštrukcije in tako bo šlo tudi tukaj brez prevelikih stroškov. Pišite mi kar na prvo državno realno gimnazijo.

Pozdrave Karli

Dragi domači!

25. IX. 40

Draga mama, Tvoje pismo sem sprejel in Ti takoj odgovarjam. Najprej Te moram potolažiti, dobil sem hrano in stanovanje zastonj, oboje je zelo dobro, tako eno kakor drugo. Denarja pa imam več kot sem ga imel, ko sem šel iz Šoštanja. Torej, bodi brez skrbi. Včeraj sem Te dolgo čakal, pa Te ni bilo. Želim se Te zopet videti, toda pridi po možnosti v začetku drugega tedna, kajti ta teden me bo obiskala Micka, vračajoča se iz Zemuna, pa bisi bilo mogoče nerodno soočiti se s Teboj tu v Mariboru. V solo hodim redno, bodi brez skrbi. Knjige mi pač pošlji čimprej po pošti. Vzorec brez vrednosti! Kar na gimnazijo, kot doslej pisma, ko boš prišla v Maribor, mi prinesi čevlje.

Karel Destovnik, jesen 1940 v Mariboru

20. januarja 1941 je bil Karel Destovnik pod pretvezo sodelovanja na orožnih vajah poslan v taborišče v Medjurečju pri Ivanjici v Srbiji, kjer je preživel dobre štirinajst dni. Kljub težkim pogojem so si v taborišču organizirali pestro družbeno življenje s predavanji. Pritejali so ideološke in kulturne večere in so tako taboriščnemu vodstvu preprečili poskuse zatiranja napredne misli. Sami so organizirali ambulanto, vsaka četa je imela svojo kuhinjo.

Draga moja mama!

Danes sem prejel Tvoje pismo, ki sem se ga zelo razveselil. Prosim pa Te, da mi drugič pišeš bolj veselo, čeprav si žalostna, kajti če mi pišeš o težavah, postajam še žalostnejši kot sem. Pisma, ki si ga napisala na naslov ge. Angele, ker mojega naslova še nisi vedela, še nisem dobil, zato sem bil danes Tvojega sicer drugega pisma zelo, zelo vesel, kajti zame je bilo sploh prvo. Zato mi tudi v bodoče piši, zelo vesel sem vsakega glasu od doma, posebej pa še od Tebe. Mislim, da si tudi Ti dobila vso pošto, ki sem Ti jo poslal. Včeraj je bil pri nas zdravniški pregled. Spoznali so me za zdravega. Tonči pa bo šel vsled kratkovidnosti na superkomisijo in je možnost, sicer mikroskopska, da se izmaže. Hrana je dobra in tudi priboljške še imamo, hrano imamo skupno „torej vsi za enega, eden za vse.“ Sicer pa si kak priboljšek lahko kupiš v vasi. Denarja zaenkrat še imam. Če mi bo česa treba, Ti bom pisal, za zdaj mi ni sile. Glede šole pa mislim, da stvar ne bo trajala tako dolgo, da bi izgubil leto, čeprav prošnja ne bi bila rešena. Delamo zaenkrat še nič. Danes smo malo vežbali „na desno, na levo, pozdrav i.t.d.“ Spimo v barakah, skoraj vsi Šoštanjčani v isti, in sicer na slami. Jaz spim poleg Tončija in Henshena. Včeraj je bilo pri nas izredno toplo. Sonce je bilo gorko in sončili smo se. Sploh je pri nas precej toplo in snega ni nič. Pri Vas pa je baje zapadel sneg. Tudi z mojim zdravjem je vse v redu. Oblečen sem toplo in zebe me ne, kajti tudi tu smo dobili perilo in koc, tako da imam zdaj dva koca. Hrana je, kakor že rečeno, dobra, le da je zelo enolična. Vrsti se le gris in fižol. Zjutraj pa je kava ali čaj. Malicamo to, kar smo prinesli od doma. Tako, da nam res še ni sile. Mislim, da se bom naučil kmalu makedonsko, kajti v naši baraki je večina Makedoncev. Tudi meni se zdi čudno, zakaj Dušanu ni treba iti. Mi smo ga vsakdan pričakovali.

Pisal bi Ti še več, pa ni kaj, le to bi Ti še rad reklo, da Ti zavoljo mene ni treba biti v skrbeh, kajti zares mi ni nobene sile. Piši mi dosti in ne tako žalostno kot zadnjič.

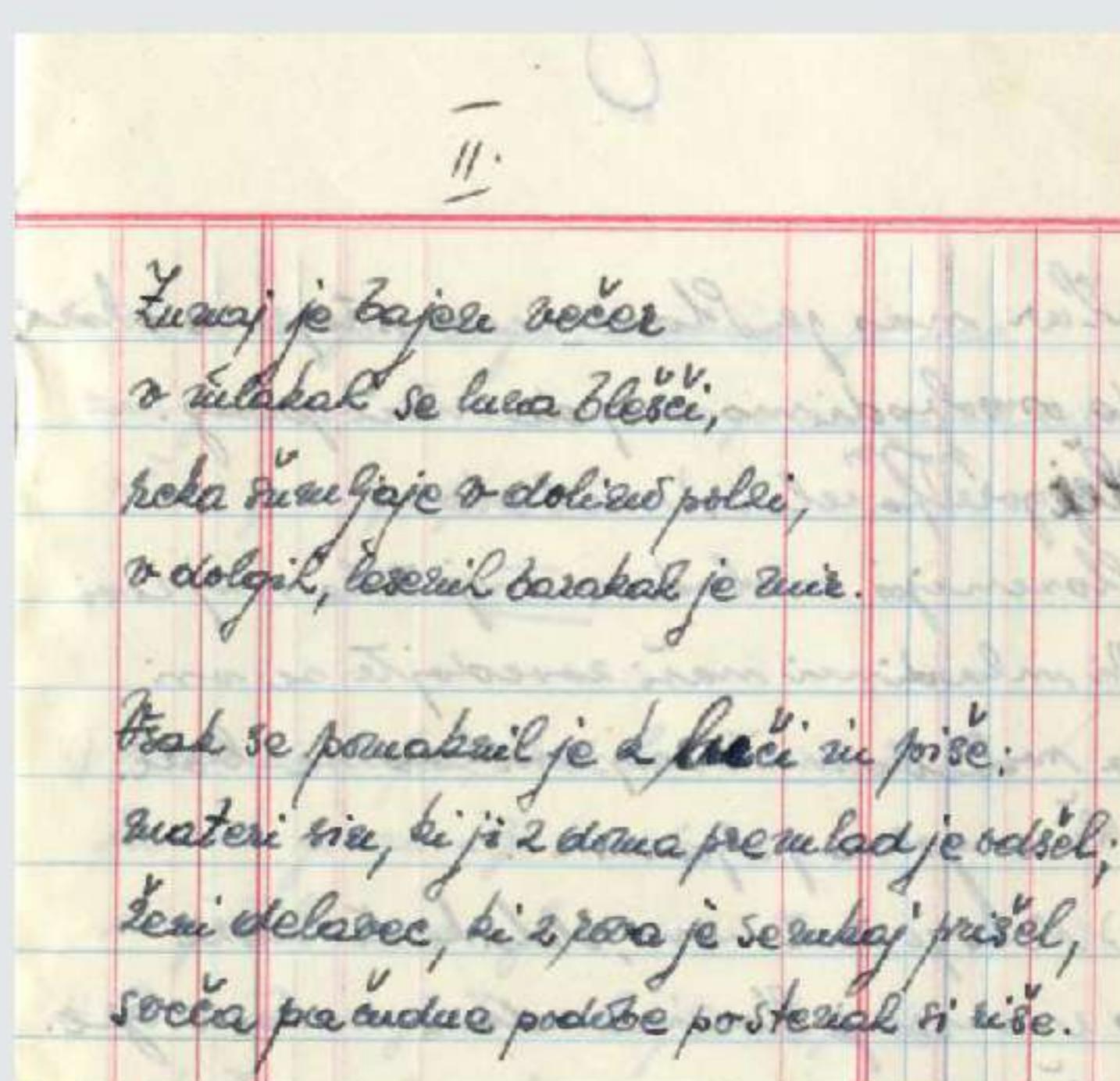
Te poljublja Tvoj

Karli

Pozdravi fotra, Jožija in prav vse, ki so še doma!

Pozdravlja vse

Platzer

Pesem, napisana v Medjurečju

Pri Destovnikovih so bile zaradi Kajuha preiskave precej pogoste. Kljub temu, da se je skrival, so ga 28. aprila 1941 gestapovci arretirali in odpeljali v zapore v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, od koder so ga po številnih zasliševanjih in mučenju po nekaj tednih izpustili. Zaprtim v Šmartnem pri Slovenj Gradcu so lahko svojci enkrat tedensko, vsoko sredo, prinašali sveže perilo, hkrati pa odnesli ponošeno. Tega so se posluževali tudi Destovnikovi. V eni takih pošiljk je pesnikova mati odkrila na srajci sledove krvi, pozneje pa je zapazila med perilom tudi košček popisanega papirja – pesniško izpoved o prestanem trpljenju. Ta pesem, Nenapisano pismo iz ječe, sodi med prve pesmi nastale v letih narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem. Ker se v Šoštanju ni več počutil varnega, je sredi septembra leta 1941 odšel v Ljubljano.

Nekaj slovenskih konfinirancev v Medjurečju. Karel Destovnik – Kajuh je na skrajni desni.

Taborišče Medjurečje. V ospredju stražarnica, kjer je bila nastanjena taboriščna komanda, v ozadju taborišče.

NENAPISANO PISMO IZ JEČE

Pozno je že, a jaz ne morem spati.

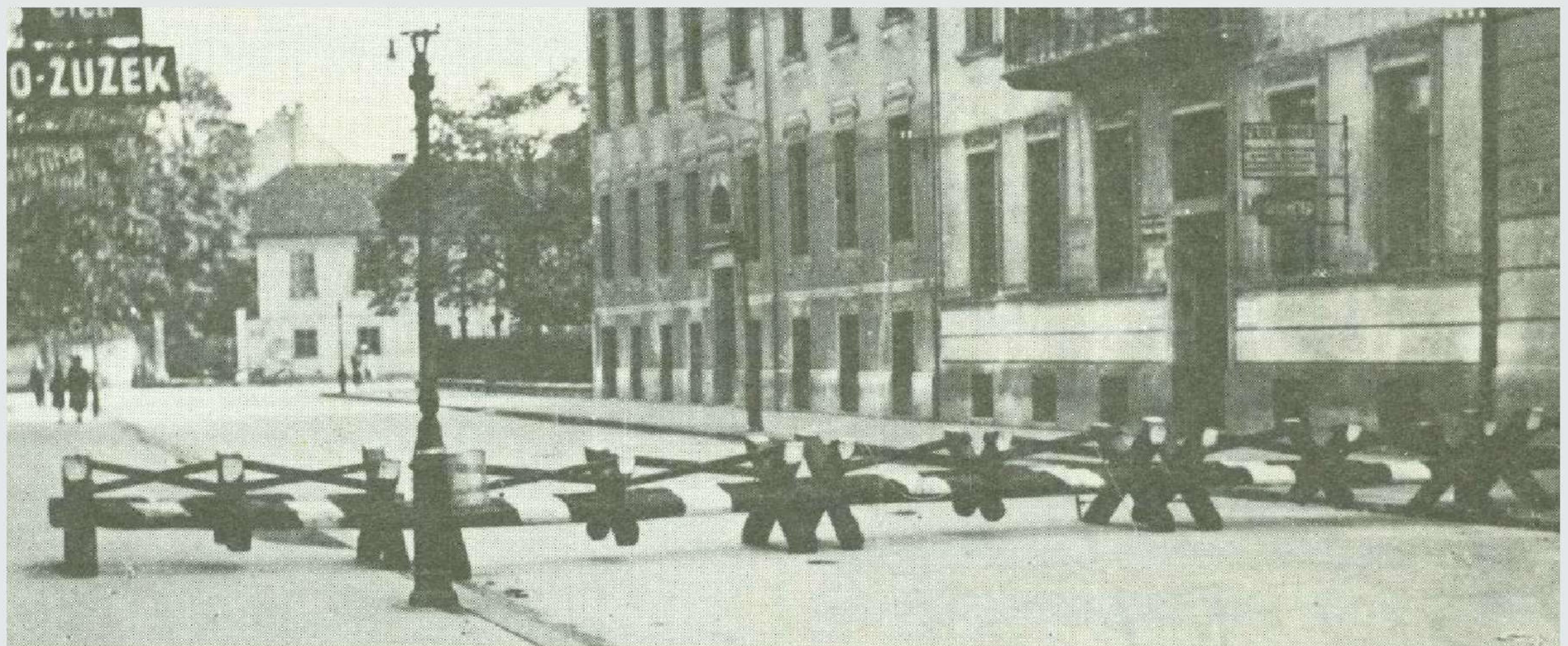
*Skoz majhno lino gledam v pusto noč,
zajeto, kakor jaz, v teman obroč,
in mislim nate, moja dobra mati!*

*Samo za en, en sam večer
bi rad glavo na prsi ti položil.
Spet kakor včasih bi ti rad potožil,
razkril ti žalost vso in svoj nemir!*

*O, mama, če bi davi tu bila —
ne veš, kaj vse so delali z menoj,
iz ust mi kri je bruhala na tla ...*

*O, mama, če bi davi tu bila,
bi moj krvavi obraz v dlani zajela
in tiho, tiho pesem mi zapela.*

V začetku septembra 1941 so prišli Nemci po Destovnikove z namenom, da jih izselijo. Kajuh je bil o prihodu Nemcev še pravočasno obveščen, tako da se je lahko skril v podstrešni prostor za dimnikom. Ob hišni preiskavi je neki gestapovec svetil tudi po tem prostoru, vendar Kajuha ni odkril. Starša in brata so Nemci nato odgnali, Kajuh pa je ostal sam v zapečateni hiši. Kasneje so Nemci družino izpustili. Ob nenehnem poizvedovanju gestapa za njim in pogostih hišnih preiskavah, se Karli v Šoštanju ni več počutil varnega. Sredi septembra 1941 je odšel v Ljubljano. Nemško-italijansko mejno črto je prešel po stezah ob Savi z dokumenti, izstavljenimi na ime Drago Jeran. Ljubljana je bila tedaj osrčje boja za nacionalni obstanek in je imela vodilno vlogo v vseravnem odporu. Italijanski fašisti in nemški nacisti so začrtali državno mejo v njeni neposredni okolini. Po mestu so stali leseni španski jezdeci, ki so omejevali prehode in zapirali ulice.

Španski jezdeci

Po prihodu v Ljubljano stikov z domom ni vzdrževal. Tako je skušal od njih odvrniti pozornost okupacijskih oblasti, saj bi jih prav gotovo začeli ponovno preganjati, če bi Nemci odkrili njegova pisma. Pri tem mu je bila v veliko pomoč tudi vest, ki se je širila po Ljubljani, da je mrtev. Prvo pismo, ki so ga prejeli Destovnikovi, napisano s Kajuhovo vednostjo, je napisala Silva Ponikvar. Pismo je Silva dala gospe N. Korandavi iz Velenja, ta pa ga je izročila pesnikovi materi 21. oktobra 1943.

Draga gospa!

Obljubila sem Vašemu Karliju, da bom, če bo le mogoče, pisala Vam, da Vas on lepo pozdravlja in da je živ in zdrav. Vem, kakšno veselje bo za Vas to obvestilo. Trdno je prepričan, da se bo spet sešel z Vami in ostalimi. Vedno je mislil na Vas z ljubeznijo. Največ Vam bo povedal sam v kitici iz njegove pesmi, „Pismo materi“:

*Kjerkoli si, povsod sem jaz s teboj,
povsod je s tabo moj pozdrav
in kjer sem jaz, si tudi ti z menoj,
zato ne misli, da sem sam ostal.*

*Če je mogoče, Vas prosim, da mi istim potem odgovorite. Prav iskreno Vas pozdravlja Vam udana
Mara*

Sprehod po Tivoliju, od leve proti desni: Zdenko Zavadlav, Karel Destovnik, Mirko Šušteršič in Branko Perhne, 8. 10. 1941

MATERI PADLEGA PARTIZANA

*Takrat, ko je prvič ročice razprl,
takrat si v radosti plašno vztrepatala:
Samo da mi ne bi, da ne bi umrl!
Takrat, ko na prsih je tvojih še spal,
takrat si mu nežno v solzah šepetal:
Glej, kmalu iz tebe cel fant bo postal.
Postal je tak fant, da bi gore premikal,
nikdar se ni klicu svobode izmikal.
Tako si mu segla poslednjič v roko,
in v tebi je tlelo: Da! Vrnil se bo!
Zdaj veter raznaša besede njegove,
prisluhni natanko, da čuješ glasove:
Lepo je, veš, mama, lepo je živeti,
toda, za kar sem umrl, bi hotel še enkrat umreti!*

*... Kadar bom slišal visoko nad smrekami samotni
klic kanje, bom tiho pomislil nate in na tvoj čili
polet, mladi Kajuh – Kanjuh!*

Župančičev zapis o Kajuhi

